

**ТВОРЧІ ТА НАУКОВІ ЗДОБУТКИ ЕДГАРА КОВАЧА
У ЛЬВІВСЬКІЙ ПОЛІТЕХНІЧНІЙ ШКОЛІ**

¹ *Кандидат архітектури, старший викладач кафедри дизайну та основ архітектури
Національний університет “Львівська політехніка”, Львів*
yuliana.r.petrovska@lpnu.ua
orcid: 0000-0001-8519-7065

² *Старший викладач кафедри дизайну та основ архітектури
Національний університет “Львівська політехніка”, Львів*
vasyl.i.kuzmych@lpnu.ua
orcid: 0000-0002-6783-0602

© Петровська Ю., Кузьмич В., 2019

<https://doi.org/10.23939/sa2019.02.014>

Творчість Едгара Ковача займає провідне місце в архітектурі Галичини. В умовах Львівської політехніки він проявив себе як практикуючий архітектор, реставратор, теоретик мистецтва та професійний керівник потужного Університету. Його високий фаховий рівень архітектурної графіки сприймають на європейському рівні.

Ключові слова: архітектурна школа, Едгар Ковач, художні дисципліни, архітектурна графіка, народне мистецтво.

Постановка проблеми

Цьогоріч 27 вересня 2019 р. виповнюється 170 років від дня народження відомого архітектора, графіка, живописця, теоретика мистецтва, ректора Львівської політехніки Едгара Ковача. Його висока графічна майстерність виплекана довгою кропіткою працею протягом тривалого часу та наполегливим бажанням творити. На зламі століть він демонстрував свої геніальні твори, збагативши цим культуру архітектурної графіки. Його архітектурні, живописні, реставраційні твори кінця XIX – початку XX століття стали справжніми шедеврами європейського мистецтва. Геніальність Е. Ковача ще досі незбагненна, а його висока професійність безумовна.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Короткі біографічні дані Е. Ковача в енциклопедичних виданнях та інтернет-ресурсах наводять львівські науковці Ю. Бірюльов, В. Гуменний, а також польські дослідники С. Лоза, Т. Шибістий, М. Шторц (S. Łoza, T. Szybisty, M. Sztor) та інші. У навчальному посібнику, присвяченому пам'яті ректора Політехніки Е. Ковача, автори тексту Т. Клименюк, І. Дида, Х. Бойко, І. Бучковська, І. Щербаков акцентують увагу на його біографічних даних. Співавтори демонструють його графічні роботи з архіву кафедри дизайну та основ архітектури та студентські архітектурні обміри об'єктів авторства Е. Ковача.

Мета статті

Висвітлення унікальності творчого здобутку архітектора Едгара Ковача в період формування Львівської архітектурної школи. Взаємозв'язок мистецтва зодчих Львова з тогочасними здобутками європейського графічного мистецтва громадської та сакральної архітектури. Захоплення Едгара Ковача народним декоративно-прикладним мистецтвом сформувало нову теорію “східно-галицького” мистецького стилю, спрямованого на інтерпретацію творів народного мистецтва карпатського регіону, інтеграцію Львівської архітектурної школи у європейську культуру.

Виклад основного матеріалу

Період 1909–1914 рр. у галицькій архітектурі був найбагатшим, передусім це пов'язано з діяльністю художньо-будівельних відділів Політехнічної школи, яка на початку ХХ століття стає одним із найбільших закладів Галичини, а також центром культурного та технічного життя. Її представники, зокрема професори Іван Левинський та Едгар Ковач, сформували напрям архітектурної школи, з яскраво вираженими тенденціями використання народних традицій. У цей час збільшується зацікавленість філософсько-естетичними теоріями та концепціями мистецтва, посилюється увага до нових архітектурних ідей. Представники Львівської архітектурної школи професори Юліан Захарієвич, Іван Левинський, Едгар Ковач та інші висловлювали свої власні естетичні ідеї, формотворчі засади і принципи нового стилю в архітектурі Галичини (Нога, 1993).

Едгар Ковач (рис. 1) захоплювався народним декоративно-прикладним мистецтвом та сформулював концепцію “східно-галицького” нового мистецького стилю, спрямованого на інтерпретацію творів народного мистецтва карпатського регіону. Його численні “гуцульсько-закопанські” і неовізантійські твори несли на собі відбиток суперечливого компромісу між засадами еkleктики та сецесії (модерну). Навколо його ідей “нового стилю” восени 1901 р. у Львові відбулась велика дискусія. Він виступав зі статтями у львівському “Технічному часописі” (“Czasopismo Techniczne”) про особливості вітваря костелу в Закопаному (1900 р.), аналізуючи поняття архітектури, стилю, композиції та конструкції. У 1901 р., як професор архітектури Політехнічної школи, виступає з промовою на урочистостях відкриття навчального року “Про заходи сучасної архітектури” (Клименюк та ін., 2004, с. 8–9).

Рис. 1. Фото Е. Ковача 1880 р.
(Бірюльов, 2010)

Рис. 2. Титульна сторінка промови ректора
“Про заходи сучасної архітектури” (Kovács, 1901)

Відомий архітектор, реставратор, професор звичайний архітектури і архітектурних форм Едгар Ковач у 1903–1906 рр. був деканом відділу архітектури, а в 1906–1907 рр. ректором Львівської політехнічної школи, а також керівником Музею архітектури у Політехнічній школі (Клименюк Т. та ін., 2004, с. 8–9).

Протягом періоду формування мистецької підготовки у Львівській архітектурній школі, від початку заснування Технічної академії до 1918 р. кількість художніх дисциплін постійно зростала, особливо, після 1872 р., коли було утворено кафедру рисунку та моделювання. Кількість мистецьких дисциплін та кількість годин їх викладання для архітекторів зросла за цей період удвічі, збільшувався також професорсько-викладацький склад. На кафедрі викладали такі предмети, як рисунок, орнаментальний рисунок та моделювання, історію архітектури, архітектурну композицію, архітектурні форми, художню перспективу, пластичну анатомію, стилізацію та ін.

На кафедрі рисунку та орнаментування Е. Ковач викладав художні дисципліни, серед яких:

Архітектура (щотижня 2 год лекцій в обох півріччях та 10 год рисунку в зимовому півріччі та 12 год рисунку в літньому півріччі). Дисципліна передбачала виклад інформації про розвиток історії архітектури від грецьких і римських часів до найновіших; рисунок і композицію; фотографії старожитностей.

Архітектурні форми (щотижня 2 год лекцій та 6 год рисунку в зимовому півріччі та 10 год рисунку в літньому півріччі). Розвиток архітектурних форм та їх застосування. Рисунки та проекти.

Архітектурна композиція (щотижня 16 год рисунку в зимовому півріччі). Зарисовки архітектури костелів та приватної забудови, а також фотографування стародавніх споруд (ДАЛО. Ф. 27. Оп. 2. Спр. 1044. Арк. 30–32.).

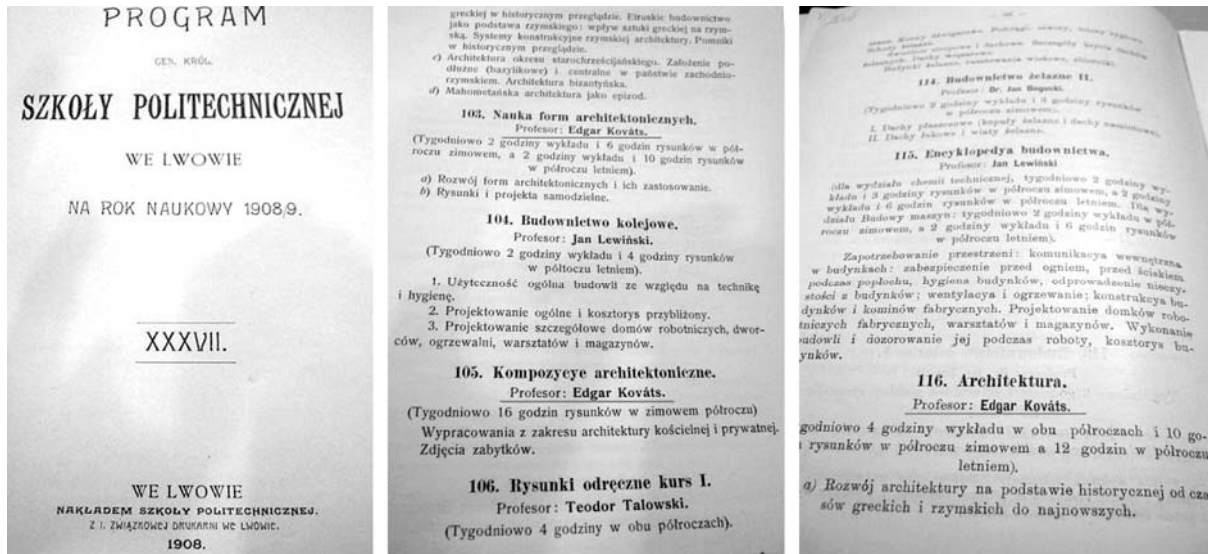

Рис. 3. Титульна сторінка та аркуші робочої програми Політехнічної школи за 1908–1909 н. р. (ДАЛО. Ф. 27. Оп. 2. Спр. 1265. Арк. 1, 34, 35)

На межі XIX–XX ст. на Західній Україні відбувається зміна художніх напрямів, а саме перехід від стилю історизму до сецесії. Архітектурне середовище періоду сецесії синтезує архітектуру і декоративно-прикладне мистецтво. Нові будівельні матеріали, конструктивні вирішення дали можливість вільно планувати простір будівлі та її конструктивну основу, не порушуючи архітектурно-художньої форми.

У цей час збільшується зацікавленість філософсько-естетичними теоріями та концепціями мистецтва, посилюється увага до нових архітектурних ідей. Представники Львівської архітектурної школи професори Юліан Захарієвич, Іван Левинський, Едгар Ковач та інші висловлювали свої власні естетичні ідеї, формотворчі засади і принципи нового стилю в архітектурі Галичини.

У 1901 році відбулась персональна виставка Е. Ковача у Львові. Ювілейна виставка з нагоди річниці Політехнічного товариства у Львові пройшла у 1902 році. У 1910 році він експонував свої архітектурні та оздоблювальні проекти на виставці польських архітекторів у Львові. Тоді був активним членом Клубу артистів, де виставляв свої картини і архітектурні проекти.

Ковач акцентував увагу на стилістиці народного мистецтва. Вочевидь, саме тоді він вперше почав втілювати ідеї власної “редакції” орнаментального мистецтва гірського населення. Рік 1899 став знаковим, адже тоді вийшов друком одночасно у Відні та Львові альбом орнаментальних мотивів Ковача під назвою “Спосіб Закопанський” (Sposób Zakopiański) (Бірюльов, 2010, с. 306–307).

Кінець XIX – початок XX століття визначають у Західній Європі спалахом захоплення, серед професійних художників, мистецтвом промислової кераміки. Велику роль у поширенні українських народних традицій на професійне мистецтво Галичини кін. XIX століття відіграла підготовка до Всесвітньо-відомої виставки в Парижі. У 1900 р. Галичину повинен був представляти окремих

павільйон, який повинен був облаштувати Юліан Захаревич, проте внаслідок його смерті роботи передали Едгару Ковачу, який завершив його у 1899 році. Він, за ескізами Ю. Захаревича, створив власний проект павільйону, в основі якого закладено дві частини, виконані у гуцульському стилі та з використанням закопанських форм. Одним із найцікавіших зразків Львівської фабрики була піч, виконана в народних традиціях за його проектом (Czasopismo Techniczne, 1901, s. 35.) На виставці павільйон користувався значним успіхом і здобув низку нагород: золота медаль у номінації “меблі”, срібні медалі у номінаціях “декорування інтер’єрів громадських і житлових споруд” і “свічники”. Срібною медаллю відзначено також особисто Ковача (Бірюльов, 2010, с. 306–307). Зміни в поглядах щодо виконання іконостасу відбувалися в Галичині наприкінці XIX – початку XX століть. Особливістю було звернення до народних традицій різьблення, колористики, орнаментики Гуцульщини, Бойківщини та інших регіонів Галичини. Едгар Ковач, проектуючи іконостаси чи окремі їх деталі, опирався на орнаментуку гуцульських хат, полиць і скринь. Для підсилення образного виразу архітекτονіки митці нерідко використовували плитки, рельєфні вставки, скульптурні композиції (Нога, 1993).

Рис. 4. Титульна сторінка альбому рисунків “Sposób Zakopiański” (Kováts, 1894)

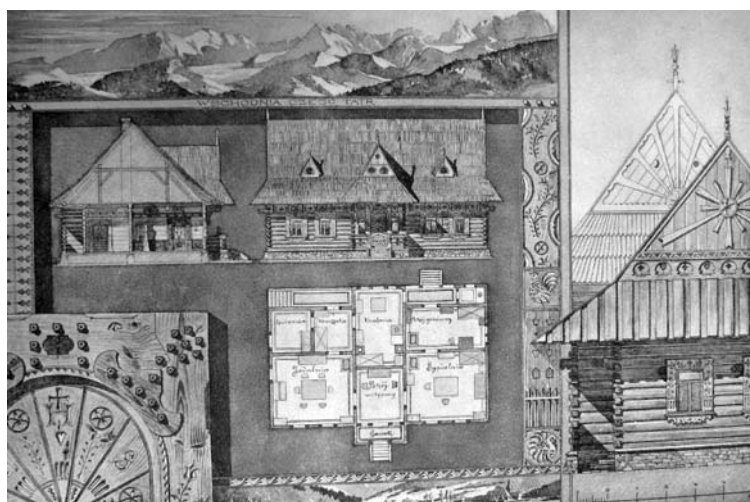

Рис. 5. Проект сільської хати. Рисунок. Графіка, папір. (Kováts, 1894, s. 20)

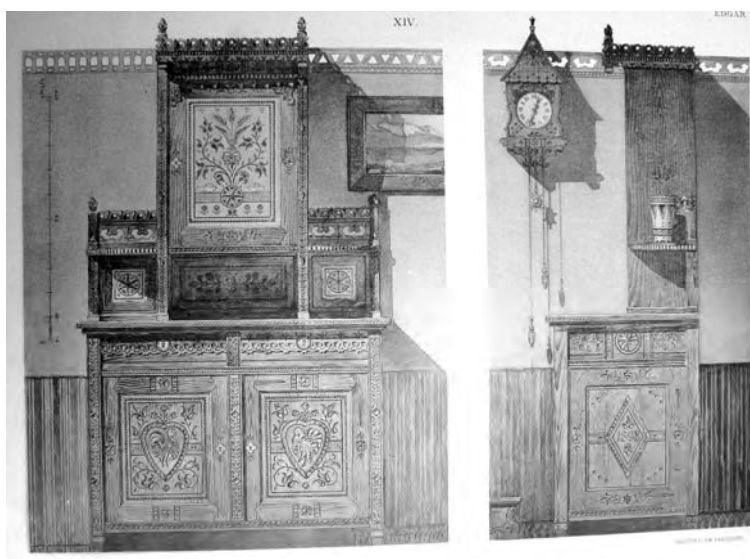

Рис. 6. Рисунок старовинної шафи. Графіка, папір. (Kováts, 1894, s. 14)

Рис. 7. Рисунок різьбленої капітелі. Графіка, папір (Kováts, 1894, s. 18)

Перебування Едгара Ковача у Відні значно вплинуло на ріст, вдосконалення та творчість архітектора. Атмосфера європейської столиці сформувала рівень тогочасного мистецтва та високий професійний рівень архітектурної графіки, який безпосередньо вплинув на рівень майстерності Е. Ковача. Додався і факт перебування в оточенні мистецьких зразків та шедеврів, які безумовно не залишились поза увагою Едгара Ковача.

Висновки

Синтез у його творчості як ректора Львівської політехніки та видатного майстра-графіка надзвичайно високий. Едгар Ковач був людиною європейської культури та вишколення. Коли споглядаєш павутинку його професійної архітектурної графіки, завмираєш від подиву. Дивишся на роботи та не бачиш інструментів графіки, а розчиняєшся в повітрі освітлення та матеріалу, і це тоді коли графічні інструменти тяжіли до заводського виробництва. Спрацьовує неймовірна делікатність скла, вітражу, текстури. Практичний набутий досвід, отриманий під час реалізації замовлень під керівництвом австрійських майстрів, збагатив творчий потенціал архітектора, зумів нагромадити колосальний досвід графічної практики та вийти на рівень європейської майстерності. Враховуючи так званий період “реставрації”, який домінував у Австрії, Е. Ковачу вдалось успішно перенести його на територію Галичини, де він виконав цілу низку прекрасних проектів.

Бібліографія

- Kováts, E., 1899. Sposób zakopanski. Lwów: Grubrynowicz & Schmidt.
- Kováts, E., 1901. O zasadach architektury nowoczesnej. Lwów: Związkowa drukarnia we Lwowie.
- Kol. Kovats Edgar. Czasopismo Techniczne, 1900. Rocz. 19. No. 1–24. Lwow: Polskie Towarzystwo Politechniczne we Lwowie.
- Program szkoły politechnicznej we Lwowie na rok naukowy 1908–1909 (XXXVII). Fund 27. Inventory 2. File 1265. Lviv: State archive of Lviv region.
- Бірюльов, Ю., 2010. Ковач Едгар. Енциклопедія Львова, Т. 3. Львів : Літопис.
- Клименюк, Т., Дида, І., Бойко, Х., Бучковська, І., Щербаків, І., 2004. Роботи студентів Інституту Архітектури присвячені пам’яті ректора Львівської політехніки, вченого, архітектора Едгара Ковача (1849–1912 рр.). Львів: Видавництво Львівської політехніки.
- Нога, О., 1993. Іван Левинський. Художник, архітектор, промисловець, педагог, громадський діяч. Львів: Видавництво “Основа”.

References

- Kováts, E., 1899. Sposób zakopanski. Lwów: Grubrynowicz & Schmidt.
- Kováts, E., 1901. O zasadach architektury nowoczesnej. Lwów: Związkowa drukarnia we Lwowie.
- Kol. Kovats Edgar. Czasopismo Techniczne, 1900. Rocz. 19. No. 1–24. Lwow: Polskie Towarzystwo Politechniczne we Lwowie.
- Program szkoły politechnicznej we Lwowie na rok naukowy 1908–1909 (XXXVII). Fund 27. Inventory 2. File 1265. Lviv: State archive of Lviv region.
- Biryulov, Yu., 2010. Kol. Kovats Edgar. Encyclopedia of Lviv, Vol. 3. Lviv: Litopys.
- Klymenyuk, T., Dyda, I., Boyko, K. H., Buchkovs’ka, I., Shcherbakov I., 2004. Roboty studentiv Instytutu Arkhitektury prysvyacheni pam’yati rektora L’vivs’koyi politekhniki, vchenoho, arkhitektora Edhara Kovacha (1849–1912 rr.). Lviv: Vydavnytstvo L’vivs’koyi politekhniki.
- Noha, O., 1993. Ivan Levyns’kyu. Khudozhnyk, arkhitektor, promyslovets’, pedahoh, hromads’kyu diyach. Lviv: Vydavnytstvo “Osнова”.

Y. Petrovska¹, V. Kuzmych²

¹ *PhD, Senior Lecturer of the Department of Design and Fundamentals of Architecture
Lviv Polytechnic National University, Lviv
yuliana.r.petrovska@lpnu.ua
orcid: 0000-0001-8519-7065*

² *Senior Lecturer of the Department of Design and Fundamentals of Architecture
Lviv Polytechnic National University, Lviv
vasyl.i.kuzmych@lpnu.ua
orcid: 0000-0002-6783-0602*

EDGAR KOVÁTS CREATIVE AND SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS IN LVIV POLYTECHNIC SCHOOL

© Petrovska Yu., Kuzmych V., 2019

The works of Edgar Kováts occupies a significant place in the architecture of Galicia. he established himself as a practicing architect, restorer, art theorist, and professional leader of a powerful university in the context of Lviv Polytechnic. His high professional level of architectural graphics is perceived at European level.

This year marks the 100th anniversary of the renowned architect, graphic artist, painter, art theorist, rector of Lviv Polytechnic Edgar Kováts. His high graphic skills are driven by long hard work, and a persistent desire to create. This is a kind of “Leonardo”, which at the turn of the century showed his brilliant works, enriching the culture of architectural graphics. His architectural, painting, restoration and other works of art of the late 19th – early 20th centuries became true masterpieces of European art. Edgar Kováts genius is still incomprehensible, and his high professionalism is undeniable.

The purpose of the article is to highlight the uniqueness of the architectural achievement of architect Edgar Kovach during the formation of the Lviv architectural school. Relationship between Lviv architects’ art and contemporary achievements of European graphic art of public and sacral architecture. The admiration of Edgar Kováts folk arts and crafts formed a new theory of “East Galician” artistic style, aimed at interpreting works of folk art in the Carpathian region. Integration of Lviv Architectural School into European Culture is shown.

The practical experience gained in the implementation of orders under the guidance of Austrian masters, enriched the creative potential of the architect, was able to accumulate a tremendous experience of graphic practice and to reach the level of European skill. E. Kováts managed to successfully transfer him to the territory of Galicia, where he completed a number of wonderful projects.

Key words: architectural school, Edgar Kováts, disciplines of art, architectural graphics, folk art.